

## ОПТИМІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Міщик Л. І.

*У статті визначено роль соціального педагога як фахівця в розвитку й соціалізації особистості; запропоновано модель оптимізації підготовки соціального педагога до професійної діяльності; обґрунтовано умови, які забезпечать успішне використання новітніх інформаційних технологій соціальним педагогом в організації роботи.*

*Ключові слова: соціальний педагог, професійна підготовка, інформаційні технології, модель оптимізації.*

*В статье определена роль социального педагога как специалиста в развитии и социализации личности; предложена модель оптимизации подготовки социального педагога к профессиональной деятельности; обоснованы условия, которые обеспечат успешное использование новейших информационных технологий социальным педагогом в организации работы.*

*Ключевые слова: социальный педагог, профессиональная подготовка, информационные технологии, модель оптимизации.*

*The article defines the role of social pedagogues as specialists in personality development and socialization, suggests a model of optimization in preparation of social pedagogues for professional activities, and substantiates the conditions that will ensure successful application of modern information technologies by social pedagogues in work organization.*

*Key words: social pedagogogue, professional training, information technologies, model of optimization.*

---

Головною метою реформування освітнього простору на сучасному етапі державотворення є підвищення якості освіти.

В умовах сьогодення концепцію модернізації вищої освіти України передбачається докорінно переглянути і створити програму інтеграції до європейського науково-освітнього простору. Вирішення сформульованого завдання вимагає реалізувати ступеневу освіту, максимально зберігаючи здобутки національної освіти одночасно з урахуванням пропозицій, передбачених документами, прийнятими у межах Болонського процесу.

Необхідність модернізації системи вищої освіти відчувають всі: і ті, хто безпосередньо причетні до навчального процесу, і ті, хто відповідають за управління вищими навчальними закладами. Саме тому кожен навчальний заклад починає шукати різні експериментальні шляхи вдосконалення навчального процесу, збагачувати його інноваційністю, гнучкістю та міждисциплінарністю. Це стосується і якості підготовки соціального педагога у вищому навчальному закладі.

Питання професійної підготовки соціальних педагогів висвітлено в працях: А. Капської, Л. Міщик, В. Поліщук, М. Галагузової та ін. Дослідженням моделі організації навчання в Болонській системі присвячено роботи А. Алексюка, І. Макарової, М. Берещук; проблеми управління якістю освіти вивчалися В. Андрущенком, Л. Горбуною, І. Зязюном. Методика розробки складових комплексного оцінювання готовності випускників вищих навчальних закладів до здійснення професійної діяльності розкрита у працях В. Шадрікова, Е. Геворкяна, А. Кирилюка та ін.

Однак, незважаючи на достатню кількість науково-методичних джерел щодо якості освіти та професійного становлення фахівців, проблема підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах не вичерпана й потребує подальшого вивчення.

Динамізм, притаманний сучасній цивілізації, поширення негативних явищ підвищують рівень розвитку соціальних проблем, особливо серед підлітків та молоді. У цій ситуації особливу роль відіграють соціальні педагоги, діяльність яких спрямована на допомогу людям, які опинилися в складних життєвих обставинах, на забезпечення соціальної підтримки найменш захищених верств суспільства. Як професіонал він повинен забезпечити педагогічний компонент у системі роботи соціальних служб, організацій, благодійних фондів, територіальних громад, навчальних закладів.

Соціальний педагог – це фахівець із виховної роботи та соціально-педагогічної діяльності з дітьми, підлітками, молоддю, дорослими, який покликаний створювати сприятливі соціальні, навчально-виховні умови для розвитку й соціалізації особистості.

На думку колективу кафедри загальної і соціальної педагогіки Глухівського національного педагогічного університету, ефективність готовності майбутніх соціальних педагогів до прояву себе як суб'єктів професійної діяльності реалізуються в розробленій моделі концепції оптимізації процесу професійної підготовки фахівців.

**Аналіз досліджень і публікацій з проблем оптимізації** (Ю. К. Бабанського, М. Новікова, Ф. П. Тарасенко, А. Н. Дохін, А. П. Верхоли, Б. С. Чершунського та ін.) засвідчив, що найпоширенішими типами моделей у педагогіці є структурно-функціональні, в основу яких покладено суттєві зв'язки і відношення між компонентами системи змісту підготовки та майбутньою професійною діяльністю.

Нами розроблено й обґрунтовано структурно-функціональну модель концепції оптимізації процесу професійної підготовки соціального педагога.

Притримуємось думки, що створення такої моделі забезпечить цілеспрямовану мобілізацію зусилля студентів щодо засвоєння й моделювання предметних і професійних ситуацій, розвитку якостей об'єктивності, гнучкості, інтегративності; надасть можливість прогнозувати результати концепції оптимізації та апробувати дієвість моделі на практиці.

У процесі навчання студенти – соціальні педагоги засвоюють соціально-педагогічні технології відповідно до п'яти рівнів: від першого – ознайомлення з поняттями, до рівня творчого – опрацювання отриманих умінь.

*Перший рівень* – знання-знайомства студенти отримують у процесі вивчення курсів "Вступ до соціальної педагогіки" та "Соціальна педагогіка", у межах яких відбувається початкове ознайомлення з поняттями "технологія", "соціальна технологія", "соціально-педагогічна технологія", актуалізується уявлення про майбутню професію. На цьому рівні закладається мета та мотивація подальшої навчальної діяльності студентів.

*Другий рівень* – понятійний – засвоєння знань студентами, який дає змогу відтворювати отримані знання у вигляді диктантів-доповідей, письмової відповіді, дискусії тощо. Засвоєння знань на цьому рівні здійснюється у межах курсів "Технології соціально-педагогічної діяльності", "Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах", "Методика групової роботи", "Робота соціального педагога з групами ризику" і є базовою основою для подальшого професійного зростання. Понятійний рівень дасть можливість отримати необхідні знання, проаналізувати наявний практичний досвід, самостійно опрацьовувати та систематизувати інформацію з певних галузей знань. Репродуктивні знання студенти отримують, як правило, під час лекцій та семінарських занять.

На *третьому рівні* студентами реалізуються вміння-рефлексії.

Під час діяльності у рефлексивно-інноваційному середовищі на практиці важливо включення учасників-практикантів у рефлексивно-розвивальну взаємодію з клієнтами, що є однією з провідних умов продуктивного використання знань і умінь у процесі теоретичної підготовки.

Серед знань-умінь, які активно опановують студенти, – вміння емпатичного вислуховування, конструктивного спілкування, прийняття рішень, аналізувати проблему, діагностувати певні якості, стани, рівень соціального та матеріального стану особистості, сім'ї, групи тощо.

*Четвертим рівнем* засвоєння інформації є знання-навички, які являють собою автоматизовані вміння і найчастіше напрацьовуються під час практики або безпосередньо у процесі професійної діяльності.

Останній, *п'ятий, рівень* підготовки відображає творче ставлення студентів до особистісного самовизначення та їхньої реалізації у професійній діяльності. Цей рівень передбачає екстрапозицію реальної ситуації найвищий рівень самостійності та творчої активності студента у процесі спеціалізації і застосування необхідних знань та умінь на практиці.

В умовах безпосереднього здійснення професійної діяльності під час проходження практики відбувається своєрідна перевірка, уточнення моделі ситуації. Систематичне спілкування з клієнтами та працівниками-спеціалістами, виконання певних професійних функцій приводить не лише до вдосконалення професійних умінь та навичок, але й трансформації ставлення студента до самого себе – він починає усвідомлювати себе спеціалістом-професіоналом.

Сучасний соціальний педагог повинен володіти новітніми педагогічними та інформаційними технологіями.

Серед педагогічних технологій особливе місце під час підготовки соціального педагога у навчальному процесі посідають такі методи:

- метод проекту;
- метод портфоліо;
- метод інформаційно-комунікативних технологій.

Педагогічна проектна діяльність – це діяльність педагога, спрямована на обґрунтування цільової ідеї, розробку, створення моделі та реалізацію соціально-педагогічного проекту як інноваційної моделі освітньо-виховної системи, орієнтованої на масове використання.

Важливість застосування проектної діяльності в підготовці соціальних педагогів визначається тим, що вона сприяє розвитку творчості студента, інтегрує і систематизує знання й уміння, отримані під час вивчення різних предметів, спрямовує на їх практичне застосування, формує професійну компетентність.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології дали змогу систематизувати й активізувати навчальну проектну діяльність.

Для підготовки майбутнього соціального педагога до профорієнтаційної роботи нами було розроблено систему навчання, яка орієнтована на становлення готовності до використання проектної діяльності та інформаційних технологій.

Позитивні результати продемонстрували студенти під час використання методу інформаційно-комунікаційних технологій.

Питання підготовки педагогів до використання ІКТ у навчально-виховному процесі є предметом розгляду багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Дослідження Н. Дементієвської, Н. Морзе [2], Є. Полат [3] свідчать, що застосування ІКТ під час підготовки майбутніх фахівців мають позитивний вплив на формування професійної компетентності, забезпечують підвищення рівня навчально-пізнавальної активності [1].

Досліджень можливостей комплексного застосування проектних технологій у поєднанні з інформаційними технологіями у підготовці майбутніх соціальних педагогів не проводилось, тому на основі аналізу літератури та педагогічного досвіду нами було обґрунтовано умови, які забезпечать успішне використання новітніх інформаційних технологій в організації роботи над проектом:

- професіоналізм викладача, знання ним особливостей проектної методики та вміння користуватися ІКТ, усвідомлення широких можливостей розвитку студентів у процесі проектної діяльності;

- мотивація діяльності студентів під час роботи над проектом та використання ІКТ;
- володіння студентами технологіями проектної діяльності;
- включення у педагогічні проекти науково-дослідних завдань;
- систематичність взаємодії викладача зі студентами під час виконання проекту;
- створення електронних портфоліо з виконаних завдань.

Перевірка ефективності застосування ІКТ здійснювалась у курсі "Основи профорієнтаційної роботи" (ОПР), метою якого є формування профорієнтаційної компетентності, що являє собою комплекс особистісних можливостей соціального педагога, дозволяють йому ефективно і доцільно реалізовувати цілі і завдання профорієнтаційної роботи [4].

Нами було визначено 5 рівнів використання студентами ІКТ під час виконання індивідуальних завдань: критичний, низький, середній, достатній, високий.

**Високий рівень.** Студент має системні знання про можливості застосування комп'ютерних та інформаційних технологій у навчальній діяльності. Постійно користується ІКТ для підготовки до занять, пошуку інформації в мережі Інтернет. Вільно користується програмами для сканування та розпізнавання тексту, текстовим редактором, табличним процесором, електронною поштою. Володіє навичками: швидкого набору тексту, сканування.

**Достатній рівень.** Студент самостійно аргументує запропоновані рішення, підходи до використання інформаційних технологій у навчальному процесі. Проявляє елементи творчості. Користується для пошуку інформації всесвітньою мережею Інтернет. Використовує різноманітні комп'ютерні програми для виконання самостійної роботи. Володіє навичками набору тексту, сканування.

**Середній рівень.** За допомогою викладача аргументує запропоновані рішення, підходи до використання інформаційних технологій у навчальному процесі. Проявляє незначні елементи творчості. Періодично користується всесвітньою мережею Інтернет для пошуку інформації. Використовує незначною мірою комп'ютерні програми для навчання. Текст набирає досить повільно.

**Низький рівень.** Студент не бачить важливості та можливостей застосування комп'ютерних технологій у навчанні, майже не користується всесвітньою мережею Інтернет. Не використовує комп'ютерні програми для навчання. Дуже повільно набирає текст.

**Критичний рівень.** Студент не користується всесвітньою мережею Інтернет і не використовує комп'ютер для навчання.

Оцінка рівня готовності студентів до використання ІКТ здійснювалась за допомогою: тестів для оцінки рівня знань, аналізу продуктів діяльності для оцінки рівня умінь, опитуваних для визначення ставлення студентів до використання інформаційних технологій.

У підготовці соціальних педагогів практика посідає особливе місце, тому що дає можливість: ознайомитися з різними сторонами майбутньої професійної діяльності; на власному досвіді відчувати суспільну значущість та цінність обраної професії, її творчий характер, побачити можливості для

професійного та особистісного самовдосконалення. У ході практики формуються професійні уміння соціальних педагогів: комунікативні, організаторські, діагностичні, аналітичні, прогностичні.

Розроблена модель розглядається нами з позиції системного, особистісно-діяльнісного й суб'єктного підходів як сукупність закономірних, функціонально пов'язаних компонентів, що складають певну цілісну систему. Виділення компонентів у моделі дає змогу нам розбити її на блоки (цілепокладання, змістовий, організаційний, функціональний, результативний), які забезпечують можливість більш чіткого уявлення цілеспрямованого процесу підготовки майбутнього соціального педагога як суб'єкта професійної діяльності.

Без участі самої особистості, без її бажання неможливо досягти високих результатів у професійній підготовці й високого рівня суб'єктності у професійній діяльності.

Таким чином, розроблена структурно-функціональна модель підготовки майбутнього соціального педагога має інтегративну властивість, яка об'єднує у собі всі перераховані вище компоненти, характеризуючи оптимізацію процесу підготовки майбутнього соціального педагога як суб'єкта професійної діяльності. Основою інтегративної властивості розвитку суб'єктності студента – майбутнього фахівця є інтерактивна педагогічна взаємодія викладача й студента, ознаками якої можна визначити всі вищезгадані компоненти. Тому на кафедрі цю модель використовують протягом двох років.

Узагальнюючи сказане, можна зробити деякі висновки. Підготовка майбутніх соціальних педагогів як суб'єктів професійної діяльності здійснюється під впливом усіх компонентів освітнього процесу цієї моделі. Нами були запропоновані такі форми реалізації: комбінована й бінарна лекції, практичне заняття й семінар, тренінгові заняття та ін. інноваційні технології.

Це дає нам змогу перш за все, чітко структурувати зміст підготовки, яку студенти усвідомлено засвоюють у процесі навчання.

Результати літньої сесії свідчать, що студентам легше встановлювати зв'язки, а саме: студент широко використовує моделювання соціально-педагогічної діяльності під час підготовки до соціально-педагогічної практики в різних структурах.

Перспективи подальшого дослідження означеної проблеми ми бачимо у визначенні критеріїв і показників підготовки студентів – соціальних педагогів як суб'єктів професійної діяльності.

**КОНЦЕПЦІЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА**

<b>ГОЛОВНІ ІДЕЇ</b> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Структурування змісту підготовки</li> <li>2. Встановлення міжпредметних зв'язків</li> <li>3. Моделювання соціально-педагогічної діяльності</li> <li>4. Використання проектних та інформаційно-технологічних технологій в майбутній професійній діяльності</li> </ol>	
<b>ФУНКЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</b>  Комунікативна Організаторська Прогностична Опорно-захисна Діагностична Попереджувально-профілактична Корекційно-реабілітаційна	<b>ЗАВДАННЯ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Соціально-педагогічні основи формування особистості, її відповідальності за збереження життя, природи, культури, моральні норми й цінності як основа соціалізації особистості</li> <li>- Соціально-педагогічний патронаж різних категорій населення дітей, молоді, людей похилого віку, зміст, форми, методи й прийоми соціально-педагогічної підтримки</li> <li>- Соціально-педагогічні фактори розвитку дитячо-підліткових та молодіжних ініціатив; історія, сучасний стан і перспективи розвитку</li> <li>- Соціально-педагогічна підтримка дітей-інвалідів, сиріт, дітей, які залишилися без опіки дорослих</li> <li>- Основи соціально-педагогічного консультування й превентивної педагогіки</li> </ul>
<b>ОБ'ЄКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</b>  Учні загальноосвітніх шкіл Студенти ВНЗ Працююча молодь Обдаровані діти і молодь Діти й молодь з обмеженими можливостями Безробітна молодь Діти-сироти	<b>СУБ'ЄКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Державні установи</li> <li>- Церковні установи</li> <li>- Громадські організації</li> <li>- Фізичні особи</li> </ul>
<b>ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Дидактичні</li> <li>- Навчально-методичні</li> <li>- Організаторські</li> <li>- Науково-дослідницькі</li> </ul>	
<b>МЕТОДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Педагогічний</li> <li>- Психотерапевтичний</li> <li>- Соціологічний</li> <li>- Проективний</li> <li>- Інформаційно-комунікаційних технологій</li> <li>- Психологічний</li> <li>- Психокорекційний</li> <li>- Соціально-педагогічний</li> <li>- Метод портфоліо</li> </ul>	
<b>СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Самостійне прогнозування діяльності</li> <li>- Виявлення суттєвих факторів на певний вид ситуації</li> <li>- Специфічні технології у соціально-педагогічній діяльності</li> <li>- Технології індивідуальної й групової соціально-педагогічної діяльності</li> </ul>	
<b>ПОПЕРЕДНІ РЕЗУЛЬТАТИ КОНЦЕПЦІЇ ОПТИМІЗАЦІЇ</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- оволодіння навичками професійного моделювання соціально-педагогічної діяльності засобами інтерактивних технологій;</li> <li>- набуття умінь інтегрувати і синтезувати науково-теоретичні знання у практичну соціально-педагогічну діяльність;</li> <li>- закріплення навичок системного планування соціально-педагогічної діяльності;</li> <li>- формування умінь обґрунтовувати застосування обраних інтерактивних технологій;</li> <li>- набуття умінь встановлювати міжпредметні зв'язки та обґрунтовувати їх</li> </ul>	

### Література

1. Гурін Р. С. Підготовка майбутнього вчителя гуманітарного профілю до застосування інформаційних технологій у навчальному процесі загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. Наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Р. С. Гурін. – Одеса, 2004. – 23 с.
  2. Дементієвська Н. П. Телекомунікаційні проекти. Стан та перспективи / Н. П. Дементієвська, Н. В. Морзе // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 1999. – № 4. – С. 12–19.
  3. Міщик Л. І. Принципи побудови та функціонування рефлексивного середовища як важливого фактору професійного самовизначення у підготовці соціального педагога / Л. І. Міщик // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Чернігів, 2012. – Вип. 96. Серія "Педагогічні науки". – С. 125–129.
  4. Міщик Л. І. Шляхи оптимізації професійної підготовки соціального педагога / Л. І. Міщик // Матеріали Міжнар. наук.-практичної конференції. Південноукраїнський національний пед. університет ім. К. Д. Ушинського "Вища освіта в сучасному суспільстві: шляхи оновлення та засоби реформування". – Одеса, 2011. – С. 102–108.
  5. Міщик Л. І. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх соціальних педагогів до професійної роботи / Л. І. Міщик, В. П. Зінченко // Всеукраїнський науково-методичний семінар із міжнародною участю "Інформаційно-комунікаційні технології у сучасному просторі". – Кременець, 1–2 грудня 2011 р. – С. 403–409.
- Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособ. для студ. пед. вузов и системы повышения квалификации педагогических кадров / под ред. Е. С. Полат. – М. : Издательский центр "Академия", 1999. – 224 с.